

„Szarka elvtárs és Házi elvtárs külön is szívükön viselték az együttes sorsát...”^[1]

Magyar táncosok és zenészek iraki kiküldetése 1959-ben

„Meg kell még említeni, hogy Abdulah Serif és társai vagy rossz szervezők vagy szabotázsakciót folytattak a műsorok megszervezésével kapcsolatban. Pl. lehetetlen volt megbeszélni két napon keresztül, hogy mi lesz a műsor, kik és mikor lépnek fel, úgyhogy a végén a szovjet együttes vezetője nem is volt hajlandó tárgyalni velük csak egyszer léptek fel a lehetséges viszonyok miatt és ugyanezen okból kifolyólag a kínai együttes is csak két protokoll előadáson volt hajlandó fellépni.”

Bevezetés

1957 után egyre több alkalmat próbált megragadni a pártvezetés, hogy kitörjön az elszigetelődésből. A magyar kultúra terjesztése és népszerűsítése állami feladattá vált. A gyarmati, félgymarmati sorból függetlenül való államokkal, a harmadik világ országaival is ekkor vették fel a diplomáciai kapcsolatokat. Főként azokkal a „népi” államokkal, ahol a szovjet külpolitikai irányelveket hitbuzgón követő külpolitika úgy értékelte, hogy forradalmi változások zajlottak le, kulturális és oktatási csere-programok születtek, amelyeket a Kulturális Kapcsolatok Intézete (KKI) koordinált. Így volt ez Irak esetében is, ahol 1958-ban, az iraki hadsereg (Szabad Tisztek Forradalmi Tanácsa) az úgynevezett július 14-ei forradalomban megdöntötte a második hasemita királyságot, s vezeltük *Abdul Karim Kasszem* tábornok került hatalomra. Kasszem jó viszonyt létesített a Szovjetunióval - adaptálva annak mozgósító ideológiáját -, államformájában és eszméiben „népi demokráciát” színlelvé valójában nyílt totalitárius katonai diktatúrát épített ki.

A Külügyminisztérium felkérésére egy iraki menedzseren, *Abdullah Serifen* keresztül a Kulturális Kapcsolatok Intézete szerződést kötött az Állami Népi Együttes, a KISZ együttes, Kersics Anka énekesnő és a Kelényi-zenekar bagdadi vendégzerepeltetésére. A koncert-sorozat apropója az Iraki Forradalom egy éves évfordulója volt. Az eseménysorozatról készített jelentésből bebizonyosodott, hogy egy-egy ilyen vendégzereplés alkalmával közel sem folyt minden a protokoll szerint, és a helyi földrajzi és kulturális viszonyokra az együttes tagjait nem készítették fel. Az iraki impresszárió (akit a jelentésben szabotázssal vádoltak, de inkább csak egy szélhámos volt) által beígért feltételek korántsem teljesültek. A párt kulturális osztálya részére, a KKI a nyugati kapcsolatok osztályát akkor vezető, *Kerékgyártó Elemér* által megfogalmazottak szerint a közel hetven-fős küldöttségnek nem biztosítottak első-osztályú szállást és megfelelő ellátást (ételt és italt), ill. a fellépések technikai feltételeit sem teremtették meg. De más problémák is akadtak, például óriási csúszások voltak a programban, és többen megbetegedtek: *„Az egyik fellépésre éjjel 11 óra helyett fél 2-kor került sor, és általában 4 óra után tudtunk csak hazajutni, stb.). Mindezeket a legnagyobb erőfeszítéssel és nagykövetségünk segítő közreműködésével az együttes vezetőségének kellett kiharcolni, szinte kimerő erővel. A munka elemi feltételeinek biztosítása és az adott éghajlati viszonyok között egészségünk biztosítása azért volt komplikált feladat, mert ugyanakkor nem akartunk barátságtalan színben sem feltűnni, és politikai szempontból rontani a viszonyt a kormánybizottsággal, amely intézte az iraki forradalom évfordulójának megrendezését, és amelynek benyomásunk szerint eleinte fogalma sem volt arról, hogy megbízottja milyen módon kezeli a kérdést. Az együttes tagjai közül számosan betegek voltak, akiknek gyógykezelését és gyógyszerrel történő ellátását Házi Vencel nagykövet elvtárs a követség orvosán keresztül biztosította.”*

A forrásból kiderül, hogy ezen felül az Állami Népi együttes tévé és rádió felvétele is meghiúsult (bár a jelentés szerint az iraki televízió műsorukat két alkalommal engedély nélkül közvetítette), azonban az Interkoncerten keresztül ez sikerült Kersics Ankáknak. Am ugyanazt renitens magatartásuk, és disszidálás veszélye miatt a Kelényi-zenekarnak és zongoristájuknak, Lelkes Péternek nem engedték meg:

„Megérkezésünk után hamarosan felvettük a kapcsolatot az iraki Rádió és Televízió új elnökével, Szamavi úrral, aki 3 évig tanult Magyarországon. Egyáltalán nem tanúsított barátságos magatartást irányunkban, kivéve a kötelező udvariassági formákat, és nem sikerült nála rádió, ill. televízió fellépést elérni, mert messze a nemzetközileg megállapított feltételek alatt tett ajánlatot az együttes fellépésére. Inkább személyes kapcsolatokra törekedett egyesekkel, így került sor a Koncert Iroda és a nagykövetség egyetértése alapján Kersics Anka televíziós fellépésére, aki visszautazásunk után néhány napra ebből a célból még Bagdadban maradt. Ugyanakkor a Kelényi együttes zongoristájának, Lelkes Péternek nem engedélyeztük az ottmaradást. A Kelényi zenekar tagjai, akik mint említettük keveset szerepeltek, ráérő idejükben szerződéseik felhajtásával és kereskedelmi ügyletekkel foglalkoztak, s véleményünk szerint meglehetősen rossz kapcsolatokra tettek szert, pl. egy olyan éjszakai mulató tulajdonosával, akit az KKI budapesti útja alkalmával nem fogadott, hanem a Nemzetközi Koncert Iroda részéről Szász Miklós teremtett közte és a Kelényi zenekar közt kapcsolatot. Ezeket a problémákat a koncertirodai vezetőjével és egyes tagjaival megbeszéltük és igyekeztünk korlátok közé szorítani ilyen irányú tevékenységüket. Végül is nem maradtak Bagdadban. [...] Az anyagiakkal kapcsolatban meg kell említeni, hogy a szerződést megszegve két alkalommal sugározta a televízió műsorunkat ellenszolgáltatás nélkül. [...] Véleményünk szerint eléggé el nem ítéltető politikai hiba volt az Országos Filharmonia részéről, hogy Kersics Ankával elutazása előtt két nappal közölték, hogy a szerződést felbontották vele, mert „Ő úgy is megállja a helyét a nemzetközi porondon és abból meg tud élni.” Véleményünk szerint ez valóságos felforgató és disszidálásra. Emellett nem értjük, hogy hogyan kaphatott útlevelet Lelkes Péter jazz-zongorista, akinek a szülei az ellenforradalom után Ausztráliába disszidáltak, s aki egyébként az egyik legnagyobb bajkeverője volt az együttesnek. Kormánydelegációnk és saját véleményünk szerint a Kelényi zenekar színvonala nem volt megfelelő.” Utóbbi zenekart az idézett forrás készítője egy másik szöveghelyén is elmarasztalóan jellemzett: *„A Kelényi zenekar kisebb sikert aratott, [a] rendezőség csak két alkalommal engedte fellépni a műsorban tapasztalható szervezatlenségük következtében.”*

A jelentés a hivatalos kultúra jazz zenéhez való viszonyulása szempontból is figyelmet érdemel. 1959-ben a jazz már nem számított kizárólag tabunak és szitokszónak (helyét fokozatosan a rock&roll majd beat vette át), és elsősorban a szovjet nyitáshoz köszönhetően egyre kevésbé jelentette az amerikai tömegkultúra ódiúmat - bár a műfaj hivatalos elismerésére csak 1962-ben, a KISZ irányítása alatt lévő budapesti ifjúsági jazzklub (Dália) megnyitásával került sor. Mivel a Kelényi-zenekar szabad improvizáción alapuló jazzt (is) játszott, ezért még kritika érte zenei repertoárjukat, amit a jelentés író szervezatlenségnek tüntetett fel. 1959-ben bár a KISZ-ben már megszülettek a jazzt elismerő, átideologizáló koncepciók, a műfaj elismerése a hivatalos kultúrpolitikában csak 1962 után, az első Ifjúsági Jazzklub megnyitása után érezte a hatását.

A jelentésben a KKI osztályvezetője kitér arra is, hogy a koncertek elsősorban egy szűk közönség, tulajdonképpen a katonai-politikai elit és a „felső tízezer” szórakozását szolgálták. Ez alól egy fellépés volt kivétel, amelyre a bagdadi Vasutas Klubban került sor, ahol az iraki dolgozók nagy lelkesedéssel fogadták a műsorszámokat:

„A szerződésben lefektetett előadások közül egyet az iraki fél utasítása alapján nem tartottunk meg, amit azonban azzal pótolunk, hogy az együttes két alkalommal teljes estét betöltő önálló műsort adott, majd a nagykövetség közbenjárására fellépett a szerződés lejártá után az Iraki Vasutas Dolgozók Klubjában, nagyrészt fizikai dolgozók kb. 3000-es tömege előtt. Az Al-manszur Klubban leadott műsorok két alkalommal protokoll közönség előtt zajlottak le, amelyeken Kaszem [helyesen Kasszem - H. G.] elnök is jelen volt, a többi előadásokon is az úgynevezett felső tízezer tagjai vettek részt, kivéve az egyik előadást, amikor vattának felhasználták az aznap megnyílt egyetem tanári karát és hallgatóit. Ebben a klubban két font volt a belépő díj és mintegy kb. 13 km-re van Bagdadtól, eléggé körülhatárolt közönség nézte meg a műsorokat. A műsor közben túzijáték volt és frissítőket szolgáltak fel.”

A korszak külpolitikája hűen követte a szovjet álláspontot, így hazánk pártvezetése - az amerikai befolyást ellensúlyozandó - támogatta az önállóul közel-keleti arab országok elnyomó diktatúráit, amellyel így hatással volt a térség fegyveres konfliktusainak eskalálására is. Viszont néhány művészeknek, és együtteseknek, ill. szerencsésebb és iskolázott arab fiatalok ezreinek lehetőséget adott a továbbtanulásra, és a magyar kultúra érdek- és értékerhelt befogadására, megismerésére.

Forrás

Jelentés egy iraki vendégzereplésről

Jelentés
az Irakba küldött művészeti együttesek tevékenységéről
(1959. július 13-24-ig):

Az iraki forradalom 1 éves évfordulójára, július 14-re, 8-10 napos tartózkodásra *Abdula Serif* iraki megbízottal történt szerződés alapján Bagdadba utazott az Állami Népi Együttes, a KISZ Együttes és a Kelényi jazz összeállított 68 tagú művészeti együttes.

Erre a kiküldetésre bagdadi nagykövetségünk javaslata és a Külügyminisztérium május 7-én érkezett átirata alapján került sor. Erről az átiratról telefonon még aznap, majd az előzetes tárgyalások bonyolítása után írásban május 9-én értesítettük a Művelődésügyi Minisztérium Színházi és Zenei Főigazgatóságát.

Az együttes kiválasztása a való előkészület és egyéb problémák miatt igen nehezen ment, ami bizonyos mértékig akadályozta az előkészületeket. Két népi együttesből kellett a kiküldöttek összeállítani, ami általában nem szerencsés megoldás, ebben az esetben is csak azért nem hatott ki az együttes működésére, mert részben kölcsönösen ismerték egymás táncszámain, részben azonos iskolából kerültek ki. Ez a kényszerű megoldás főleg az Állami Együttes zenekara számára jelentett többletmunkát.

A kiküldött együttes véleményünk szerint betöltötte feladatát. Bagdadi nagykövetségünk véleménye szerint is, és abból következtetve, ahogyan a közönség műsorainkra reagált, komoly művészeti és politikai sikert ért el. A szerződésben lefektetett előadások közül egyet az iraki fél utasítása alapján nem tartottunk meg, ami azonban azzal pótolunk, hogy az együttes két alkalommal teljes estét betöltő önálló műsort adott, majd a nagykövetség közbenjárására fellépett a szerződés lejártá után az Iraki Vasutas Dolgozók Klubjában, nagyrészt fizikai dolgozók kb. 3000-es tömege előtt.

Az Al-manszur Klubban leadott műsorok két alkalommal protokoll közönség előtt zajlottak le, amelyeken Kaszem [helyesen Kasszem - H. G.] elnök is jelen volt, a többi előadásokon is az ügyvezett felső tízezer tagjai vettek részt, kivéve az egyik előadást, amikor vattának felhasználták az aznap megnyílt egyetem tanári karát és hallgatóságát. Ebben a klubban két font volt a belépő díj és mintegy kb. 13 km-re van Bagdadtól, eléggé körülhatárolt közönség nézte meg a műsorokat. A műsor közben tüzijáték volt és frissítőket szolgáltak fel.

Szeretnénk külön kiemelni, hogy Kaszem elnök *miniszterhelyettes elvtársal legmagasabb elismerését közölte a magyar együttes műsoráról. Tapsok és személyes véleménynyilvánítás formájában ugyanezt tapasztaltuk a nézőközönség részéről is, különösen a Vasutas Dolgozók Klubjában tartott előadás közben és után, ahol a tomboló lelkesedéssel vették körül az együttes tagjait. Az együttes sikerét aláhúzza még az a körülmény, hogy rajtuk kívül színvonalas kínai és jó szovjet együttes lépett fel, valamint hazai ének és táncsoportok. Sikeres volt két arab műsora is habár a műsor szövegét és ütemét helybeli arab barátaink segítségével kellett korigálni. A Kelényi zenekar kisebb sikert aratott, [a] rendezőség csak két alkalommal engedte fellépni a műsorban tapasztalható szervezetlenségük következtében.*

Az együttes ezt a teljesítményt a legnehezebb feltételek között érte el. Nyugodtan állíthatjuk, hogy Abdula Serif, aki nyilván keresni akart együttesükön, a szerződésnek egyetlen pontját sem tartotta be. Nem kaptunk a szerződés szerint kitűzött I. osztályú szállodát, sem megfelelő kosztot, sem az ugyancsak a szerződésben kikötött frissítőket, sem a fellépés színpadi technikai feltételei nem voltak biztosítva (hol a mikrofonok, hol a fényszórók nem működtek, nem volt kottaállvány-csüptető stb.). Az egyik fellépésre éjjel 11 óra helyett fél 2-kor került sor, és általában 4 óra után tudtunk csak hazajutni, stb.). Mindezeket a legnagyobb erőfeszítéssel és nagykövetségünk segítő közreműködésével az együttes vezetőségének kellett kiharcolni, szinte kieroszakolni. A munka elemi feltételeinek biztosítása és az adott éghajlati viszonyok között egészségünk biztosítása azért volt komplikált feladat, mert ugyanakkor nem akartunk barátságatlan színben sem feltűnni, és politikai szempontból rontani a viszonyt a kormánybizottsággal, amely intézte az iraki forradalom évfordulójának megrendezését, és amelynek benyomásunk szerint eleinte fogalma sem volt arról, hogy megbízottja milyen módon kezelje a kérdést. Az együttes tagjai közül számosan betegek voltak, akiknek gyógykezelését és gyógyszerrel történő ellátását Házi Vencel nagykövet elvtárs a követség orvosán keresztül biztosította. Dicséretre méltó, hogy különösen az együttes nőtagjai, gyenge egészségügyi állapotuk ellenére is felléptek, mert becsületbeli kérdésnek tartották szereplésük sikerét. Általában megállapíthatjuk, hogy úgy a KISZ együttes, mint az Állami Együttes tagjai emberileg és politikailag igen jól megállták a helyüket az adott nehéz körülmények között is.

Az együttes hangulata a nehéz éghajlati viszonyok és az említett rendellenességek dacára kielégítő volt. A jó hangulat fenntartását nagymértékben elősegítette bagdadi nagykövetségünk fogadása, amelyen Szarka miniszterhelyettes elvtárs is részt vett. Szarka elvtárs és Házi elvtárs külön is szívükön viselték az együttes sorsát, és minden felmerülő problémát segítettek személyes intézkedéssel vagy tanáccsal megoldani. Az iraki kormánybizottság által mellénk rendelt két kísérő szintén segített problémáink megoldásában, amit szép ajándékokkal honoráltunk. Mindketten készülnek Magyarországra. Az ő kezdeményezésükre és szervezésükben került sor az együttes egyetlen vidéki kirándulására Babilonba.

Együttesünket technikai munkával és felszereléssel, függönnyel stb., sőt, orvosi ellátással is segítette a kínai együttes. A baráti együttműködésnek és segítségnyújtásnak erre a szép nemzetközi példájára arab Barátaink is felgyeltek és szóvá is tették. Tánckarunk a kínaiakkal közös próbát is tartott, ami tapasztalatcserével járt. Ugyancsak folyt tapasztalatcsere a bagdadi öntevékeny népi együttesessel, akiknek táncaiból együttesünk tagjai egyes számokat el is sajátítottak.

Megérkezésünk után hamarosan felvettük a kapcsolatot az iraki Rádió és Televízió új elnökével, Szamavi úrral, aki 3 évig tanult Magyarországon. Egyáltalán nem tanúsított barátságos magatartást irányunkban, kivéve a kötelező udvariassági formákat, és nem sikerült nála rádió, ill. televízió fellépést elérni, mert messze a nemzetközileg megállapított feltételek alatt tett ajánlatot az együttes fellépésére. Inkább személyes kapcsolatokra törekedett egyesekkel, így került sor a Koncert Iroda és a nagykövetség egyetértése alapján Kersics Anka televíziós fellépésére, aki visszautazásunk után néhány napra ebből a célből még Bagdadban maradt. Ugyanakkor a Kelényi együttes zongoristájának, Leikes Péternek nem engedélyeztük az ottmaradást. A Kelényi zenekar tagjai, akik mint említetttem keveset szerepeltek, ráérő idejükben szerződések felhajtásával és kereskedelmi ügyletekkel foglalkoztak, s véleményünk szerint meglehetősen rossz kapcsolatokra tettek szert, pl. egy olyan éjszakai mulató tulajdonosával, akit az KKI budapesti útja alkalmával nem fogadott, hanem a Nemzetközi Koncert Iroda részéről Szász Miklós teremtett közte és a Kelényi zenekar közt kapcsolatot. Ezeket a problémákat a koncert vezetőjével és egyes tagjaival megbeszéltük és igyekeztünk korlátok közé szorítani ilyen irányú tevékenységüket. Végül is nem maradtak Bagdadban.

Meg kell még említeni, hogy Abdula Serif és társai vagy rossz szervezők vagy szabotázscsapatot folytattak a műsorok megszervezésével kapcsolatban. Pl. lehetetlen volt megbeszélni két napon keresztül, hogy mi lesz a műsor, kik és mikor lépnek fel, úgyhogy a szovjet együttes vezetője nem is volt hajlandó tárgyalni velük csak egyszer léptek fel a lehetséges viszonyok miatt és ugyanezen okból kifolyólag a kínai együttes is csak két protokoll előadásban volt hajlandó fellépni. (A szovjet és a kínai együttes a saját államuk költségén tartózkodott Irakban.) Többek közt nem volt megfelelő nagyságú és kondicionált levegővel ellátott öltöző és raktárhelyiség sem, ami miatt jónéhány hangszer tönkrement. Erről Abdula Serifnek jegyzőkönyvet adtunk át a kártérítés elintézése céljából. Ugyancsak felszólítottuk hátralevő tartozásának kifizetésére. Ez részben abból származott, hogy nem biztosította időben Budapestre való visszautazásunkat, amit végül is az iraki kormány tett lehetővé. Az együttes útjáról szóló pénzügyi elszámolást a jelentéshez mellékeljük. E téren a Művelődésügyi Minisztérium és Pénzügyminisztérium rendelete alapján jártunk el. Az anyagokkal kapcsolatban meg kell említeni, hogy a szerződést megszegve két alkalommal sugározta a televízió műsorunkat ellenszolgáltatás nélkül.

Meg kell még említenünk, hogy véleményünk szerint eléggé el nem ítéltető politikai hiba volt az Országos Filharmónia részéről, hogy Kersics Ankával elutazása előtt két nappal közölték, hogy a szerződést felbontották vele, mert „? úgy is megállja a helyét a nemzetközi porondon és abból meg tud élni.” Véleményünk szerint ez valósággal felszólítás. Emellett nem értjük, hogy hogyan kaphatott útlevelet Lelkes Péter jazz-zongorista, akinek a szülei az ellenforradalom után Ausztráliába disszidáltak, s aki egyébként az egyik legnagyobb bajkeverője volt az együttesnek. Kormánydelegációnk és saját véleményünk szerint a Kelényi zenekar színvonala nem volt .

Az iraki-magyar kulturális kapcsolatok érdekében tárgyalásokat folytattam a Művelődésügyi Miniszterrel és a Művelődésügyi Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályának vezetőjével, Abdul Bassak Al Dzsallili úrral, akinek átadtam a két részre bontott iraki munkatervet és megbeszéltem vele bizonyos elvi és technikai problémákat a további együttműködés elmélyítése céljából. Különösen felhívtam a figyelmét arra, hogy az ösztöndíjasokat időben jelöljék ki és küldjék Magyarországra. Tett megjegyzéseket az ösztöndíjas keret kibővítésére. Ezzel kapcsolatban közöltem vele, hogy pillanatnyilag nincs felhatalmazásom erről tárgyalni, de nyilván a jövőben meg lesz a lehetőség újra napirendre tűzni a kérdést. Dzsallili úrral is csak az ötödször megbeszélt időpontban sikerült összejönnöm, amit nem barátságatlan magatartásnak tulajdonítok, ugyanis összes előre megállapított és időzített megbeszéléseink házigazdánkkal hasonló, néha többnapos késedelmet szenvedtek a mi hibánkon kívül.

Az említett nehézségek ellenére is sikeres volt tehát az együttes szereplése. A tapasztaltakból azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy a jövőben ezen a területen csak körültekintően előkészített precízen megszabott akciókat lehet végrehajtani, és olyan embereket kell a területre kiküldeni, akik önállóan is képesek intézkedni és megállni a saját lábukon. Erre annál nagyobb szükség van, mert Irakban láthatólag két politikai erő működik, mint ezt a július 14-i Kirkuk-i és más események is bizonyítják és ezeknek az erőknek az ellenforradalmi tevékenységére, ami gyakran rejtejt formában nyilvánul meg, kiküldötteinknek képeseknek kell lenniük megfelelően reagálni.

Budapest, 1959. július 31.

Dr. Kerékgyártó Elemér
osztályvezető

Jelzet: MOL XIX-A-33-a-ÖOT/1959. 1284. d. 1959. augusztus 11. és november 9. (Külgügyminisztérium 005048 és 005418 Kersics Anka) - A forrásért köszönettel tartozom Kosztricz Anna főlevéltárosnak.

Címkék:

[Állami Népi Együttes](#) ^[2]

[Kelényi-zenekar](#) ^[3]

Kiadás: 10. évfolyam (2010) 2. szám

Forrás webcim: https://www.archivnet.hu/diplomacia/szarka_elvtars_es_hazi_elvtars_kulon_is_szivukon_viseltek_az_egyuttes_sorsat...html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/diplomacia/szarka_elvtars_es_hazi_elvtars_kulon_is_szivukon_viseltek_az_egyuttes_sorsat...html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allami-nepi-egyuttes>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kelenyi-zenekar>